

Sygn. akt I UK 400/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 sierpnia 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)

SSN Bogusław Cudowski

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania E. M.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 5 sierpnia 2015 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 24 kwietnia 2014 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 26 lipca 2013 r. Sąd Okręgowy w K. zmienił decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 30 listopada 2012 r. i przyznał E. M. emeryturę od września 2012 r.

Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia. Wnioskodawca (ur. 17 sierpnia 1956 r.) w okresie zasadniczej służby wojskowej od 27 października 1978 r. do 8 października 1980 r. oraz zawodowej służby wojskowej od 23 lutego 1981 r. do 23 lutego 1983 r. zajmował stanowisko muzyka w Orkiestrze [...]. Grał na instrumencie dętym przez 8 godzin dziennie (w tym próby i koncerty). Po dniu 1 stycznia 1999 r. wnioskodawca nadal pozostawał w zatrudnieniu w P Radiu [...] do dnia 30 września 2012 r. Okres ten, po wyłączeniu okresów urlopu bezpłatnego wykazanych w świadectwie pracy z dnia 30 września 2012 r. oraz okresów pobierania zasiłku chorobowego, wynosi ponad 12 lat. Praca muzyka - waltornisty w Orkiestrze [...] stanowiła pracę artystyczną i była wykonywana w warunkach szczególnych. Jej doliczenie w łącznym rozmiarze 3 lat, 9 miesięcy i 9 dni do okresów uznanych przez organ rentowy powoduje, że wnioskodawca legitymuje się wymaganym 15-letnim okresem pracy w szczególnych warunkach. W tej sytuacji zbędne jest prowadzenie postępowania dowodowego w zakresie zatrudnienia wnioskodawcy jako nauczyciela muzyki w szkole podstawowej. Ogólny staż wnioskodawcy na dzień 30 września 2012 r. wynosi ponad 35 lat.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy, powołując się na art. 184, art. 32 i art. 33 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 748, dalej jako ustawa o emeryturach i rentach) oraz § 12 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm., dalej jako rozporządzenie), uznał, że wnioskodawca spełnia warunki do emerytury, gdyż udokumentował staż ogólny w wymiarze co najmniej 25 lat oraz pracę w szczególnych warunkach w zakresie działalności artystycznej w wymiarze co najmniej 15 lat. W ocenie Sądu Okręgowego, gramatyczna wykładnia art. 184 ustawy o emeryturach i rentach wskazuje, że wnioskodawca nie ma obowiązku wykazania, iż na dzień 1 stycznia 1999 r. osiągnął ogólny staż w rozmiarze 25 lat okresów składkowych i nieskładkowych. W rezultacie wyliczony przez organ rentowy na tę datę staż należy uzupełnić o dalsze zatrudnienie wnioskodawcy na pełnym etacie w chórze Radia - łącznie do 30 września 2012 r., co daje wymagane 25 lat. Ponadto Sąd Okręgowy nie podzielił stanowiska organu

rentowego, że granie w orkiestrze [...] nie stanowi zatrudnienia w instytucji artystycznej w rozumieniu ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności twórczej. Zdaniem tego Sądu, wskazany okres należy traktować jako pracę artystyczną, stanowiącą pracę w szczególnych warunkach.

Wyrokiem z dnia 24 kwietnia 2014 r. Sąd Apelacyjny zmienił powyższy wyrok i oddalił odwołanie wnioskodawcy.

W ocenie Sądu drugiej instancji, w sprawie było bezsporne, że wnioskodawca nie legitymował się wymaganym na dzień 1 stycznia 1999 r. okresem składkowym i nieskładkowym w wymiarze co najmniej 25 lat, gdyż udowodnił łączny okres zatrudnienia w rozmiarze 22 lat, 5 miesięcy i 15 dni (22 lata, 3 miesiące i 27 dni okresów składkowych oraz 1 miesiąc i 18 dni okresów nieskładkowych), a nadto nie udokumentował posiadania na dzień 1 stycznia 1999 r. okresu pracy w szczególnym charakterze w rozmiarze 15 lat, a jedynie okres działalności twórczej jako artysta chóru wynoszący 12 lat, 9 miesięcy i 5 dni, co wynika z karty przebiegu zatrudnienia zawartej w aktach rentowych, zaś Sąd pierwszej instancji ustalał staż pracy wnioskodawcy na dzień 30 września 2012 r.

Sąd odwoławczy stwierdził, że skoro wyłącznie kumulatywne spełnienie wszystkich przesłanek koniecznych do nabycia uprawnień emerytalnych wskazanych w art. 184 ustawy o emeryturach i rentach uzasadnia nabycie prawa do świadczenia emerytalnego, to tym samym niespełnienie jednej z tych przesłanek w postaci braku 25-letniego ogólnego stażu pracy wyłącza konieczność badania posiadania przez wnioskodawcę 15 lat pracy w szczególnym charakterze w rozumieniu „§ 12 ust. 1 pkt 1b,c.”. Zatem nawet przy przyjęciu, że wnioskodawca pracował w szczególnym charakterze na stanowisku muzyka w Orkiestrze [...], to z uwagi na jednoczesny i niekwestionowany przez niego brak spełnienia na dzień 1 stycznia 1999 r. warunku posiadania 25-letniego okresu składkowego i nieskładkowego, nie spełnia on przesłanek nabycia prawa do emerytury na podstawie art. 32 w związku z art. 184 ustawy o emeryturach i rentach i § 12 rozporządzenia.

W skardze kasacyjnej wnioskodawca zarzucił: 1) naruszenie prawa materialnego, przez błędną wykładnię art. 184 w związku z 32 ust. 1, 2 i 3 pkt 3,

oraz ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach i § 12 rozporządzenia, polegającą na przyjęciu stanowiska, że okresem składkowym i zarazem okresem wykonywania zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze spełniającym przesłanki § 12 rozporządzenia nie jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy (służby wojskowej) gra w orkiestrze, poprzez nieustosunkowanie się do dowodów takiego zatrudnienia, a tym samym pominięcie zaliczenia wykazywanych w tej mierze okresów wykonywania pracy do okresów zatrudnienia; 2) naruszenie przepisów postępowania, które to uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, a to art. 468 § 1 i § 2 pkt 4 w związku z art. 472 § 1 k.p.c., przez nieprzeprowadzenie postępowania dowodowego, które mogłoby stanowić podstawę dokonania ustaleń podważających okoliczności będące podstawą dokonanej subsumcji prawa przez Sąd pierwszej instancji, które to uchybienie było źródłem rażącego naruszenia art. 233 § 1 w związku z art. 391 oraz art. 378 § 1 i art. 382 k.p.c., polegającego na powołaniu za podstawę orzeczenia ustaleń faktycznych, różnych prawidłowym ustaleniom Sądu pierwszej instancji, bez jakichkolwiek merytorycznych rozważań w tej kwestii, przez co należy je uznać za dowolne, a ponadto w sytuacji, gdy zarzuty apelacyjne organu rentowego obejmowały przede wszystkim sprzeczność ustaleń Sądu pierwszej instancji ze zgromadzonym materiałem dowodowym, co skutkowało tym, że zarzuty apelacyjne w ten sposób nie zostały rozpoznane, a tym samym nie został rozpoznany przedmiot sprawy.

Wskazując na powyższe zarzuty skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i rozstrzygnięcie sprawy co do istoty.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się usprawiedliwiona, aczkolwiek nie mogą być uznane za zasadne podniesione w niej zarzuty obrazy przepisów postępowania.

Bezzasadny jest zarzut naruszenia art. 468 § 1 i 2 pkt 4 w związku z art. 472 § 1 k.p.c. Pierwszy z nich reguluje bowiem instytucję czynności wyjaśniających

przed sądem pierwszej instancji, wskutek czego zarzut jego obrazy nie może być skierowany wobec wyroku sądu drugiej instancji (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 7 września 1999 r., I PKN 243/99, OSNAPiUS 2001 nr 1, poz. 8 oraz z dnia 4 lutego 2011 r., II UK 225/10, LEX nr 829131). Z kolei art. 472 § 1 k.p.c. realizuje tylko zasadę szybkości postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych i pozwala sądowi na dokonywanie wezwań i doręczeń z pominięciem sposobów przewidzianych przez przepisy ogólne. Do jego naruszenia nie może zatem dojść „poprzez nieprzeprowadzenie postępowania dowodowego, które mogłoby stanowić podstawę dokonania ustaleń podważających okoliczności będące podstawą dokonanej subsumcji prawa przez Sąd pierwszej instancji”. Nie może być uznany za skutecznie podniesiony zarzut naruszenia art. 233 § 1 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. Zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c., podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów i oceny dowodów, do której to sfery art. 233 § 1 k.p.c. odnosi się wprost. Skarżący nie może zatem skutecznie powoływać się na brak wszechstronnego rozważenia zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, ponieważ zakres ten nie jest objęty kognicją Sądu Najwyższego. Nie doszło również do naruszenia art. 378 § 1 k.p.c. Wbrew twierdzeniu skarżącego, w apelacji organu rentowego postawiony został zarzut naruszenia prawa materialnego, tj. art. 184 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach oraz § 12 rozporządzenia, przez ich zastosowanie w sytuacji, w której wnioskodawca nie udokumentował na dzień 1 stycznia 1999 r. ani ogólnego, ani szczególnego stażu pracy w wymaganym rozmiarze. Istotniejsze jest jednak to, że użyte w art. 378 § 1 k.p.c. sformułowanie, iż sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę „w granicach apelacji” oznacza, że sąd ten rozpoznaje sprawę merytorycznie w granicach zaskarżenia, a więc z uwzględnieniem wszystkich prawnomaterialnych aspektów sprawy, niezależnie od przedstawionych w tym zakresie zarzutów (por. uzasadnienie posiadającej moc zasady prawnej uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008 nr 6, poz. 55). W rezultacie sąd drugiej instancji może dokonać odmiennej oceny stanu faktycznego przez pryzmat mających zastosowanie w sprawie przepisów prawa materialnego (por. wyrok z dnia 26 czerwca 2013 r., V CSK 347/12, LEX nr 1381043), a nie budzi wątpliwości, że w sprawach z zakresu

ubezpieczeń społecznych sądy mają obowiązek zweryfikowania wszystkich przesłanek ustawowo wymaganych do ustalenia spornych uprawnień (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2014 r., I UK 421/13, LEX nr 1480156 oraz z dnia 7 października 2014 r., I UK 49/14, LEX nr 1538422). Wreszcie nietrafny okazał się zarzut naruszenia art. 382 k.p.c., zgodnie z którym sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. W judykaturze Sądu Najwyższego przyjmuje się zgodnie, że do obrazy tego przepisu może dojść tylko w wypadku pominięcia przez sąd drugiej instancji części zebranego w sprawie materiału, w związku z czym strona powołująca się na naruszenie tego przepisu powinna wskazać materiał, który został przez sąd drugiej instancji pominięty przy wydaniu wyroku i wykazać, że popełnione uchybienie mogło mieć wpływ na wynik sprawy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2015 r., III CSK 180/14, LEX nr 1678080 i powołane w nim orzeczenia). Skarżący takiego materiału nie wskazuje, a jedynie wywodzi, że w oparciu o kartę przebiegu jego zatrudnienia Sąd odwoławczy dokonał ustaleń faktycznych odmiennych niż uczynił to Sąd pierwszej instancji, nie wyjawiając podstaw podjętej zmiany. Tymczasem nie ma tożsamości pomiędzy dokonaniem odmiennych ustaleń faktycznych a pominięciem części materiału sprawy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 2014 r., II CSK 386/13, LEX nr 1466577), zaś „niewyjawienie podstaw podjętej zmiany ustaleń” nie należy do sfery objętej art. 382 k.p.c., ale leży w płaszczyźnie art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., którego naruszenia skarżący nie zarzuca.

Uzasadniony okazał się natomiast zarzut naruszenia art. 184 w związku z art. 32 ustawy emerytalnej oraz § 12 rozporządzenia, gdyż o prawidłowym zastosowaniu prawa materialnego można mówić dopiero wtedy, gdy ustalenia stanowiące podstawę wydania wyroku pozwalają na ocenę tego zastosowania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2012 r., IV CSK 89/12, LEX nr 1275008). Zastosowanie przepisów prawa materialnego do niedostatecznie ustalonego przez sąd drugiej instancji stanu faktycznego lub w przypadku, gdy wyrok sądu drugiej instancji nie zawiera ustaleń faktycznych odnoszących się do przesłanek stosowanej normy prawa materialnego, oznacza wadliwą subsumcję i uzasadnia zarzut kasacyjny naruszenia prawa materialnego przez niewłaściwe jego

zastosowanie. Sytuacja taka, będąc określonym stanem procesowym, nie musi mieć charakteru stawianego przez skarżącego w skardze kasacyjnej zarzutu i może wynikać także z własnej oceny Sądu kasacyjnego co do możliwości merytorycznego rozpoznania skargi kasacyjnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2011 r., I PK 272/10, LEX nr 1001283 oraz postanowienie tego Sądu z dnia 9 stycznia 2015 r., V CSK 133/14, LEX nr 1628959 i szeroko powołane w nich orzecznictwo).

Sąd odwoławczy ograniczył się do stwierdzenia, że nie zostały spełnione wszystkie przesłanki niezbędne do uzyskania przez wnioskodawcę prawa do wcześniejszej emerytury, gdyż „na gruncie niniejszej sprawy bezspornym było”, że na dzień 1 stycznia 1999 r. legitymował się on jedynie okresem zatrudnienia w rozmiarze 22 lat, 5 miesięcy i 15 dni zamiast wymaganych 25 lat, „a Sąd Okręgowy ustalał staż pracy na dzień 30 września 2012 r.”. Niewątpliwie art. 184 ustawy o emeryturach i rentach uzależnia nabycie prawa do emerytury od legitymowania się przez ubezpieczonego wymaganym ogólnym i szczególnym stażem pracy na dzień 1 stycznia 1999 r. (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 2007 r., II UZP 14/08, OSNP 2007 nr 13-14, poz. 199). W istocie nie wiadomo jednak, jakie okresy zatrudnienia zostały uznane przez Sąd drugiej instancji za bezsporne i uwzględnione, a jakie nie i z jakich względów, a w szczególności, czy w ogólnym stażu skarżącego liczonym na dzień 1 stycznia 1999 r. uwzględniono okresy gry na instrumentach dętych w Orkiestrze [...] od 27 października 1978 r. do 8 października 1980 r. oraz od 23 lutego 1981 r. do 32 lutego 1983 r., czemu skarżący zaprzecza. Jeżeli istotnie okresy te nie zostały uwzględnione przez Sąd odwoławczy, ich ewentualne doliczenie mogłoby stanowić podstawę do ustalenia, że skarżący na dzień 1 stycznia 1999 r. legitymował się ponad 25-letnim okresem zatrudnienia. Okoliczność ta wymaga jednak jednoznacznego ustalenia i rozważenia przez Sąd drugiej instancji. Sąd Najwyższy nie jest bowiem uprawniony do dokonywania ustaleń faktycznych (art. 398¹³ § 2 k.p.c.) i nie może domniemywać, jak według sądu drugiej instancji przedstawia się stan faktyczny sprawy.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 odpowiednio stosowanego art. 108 § 2 k.p.c.

